

Üç Öpüş

Əzizə Cəfərzadə

© Əzizə Cəfərzadə. Anamın Nağılları. 1982.

Dəvələr karvanı döngə gedəndə, qatırın dırnaq saldığı, quşun uçsa qanaq saldığı bir ölkə var idi. Bu ölkənin qanı qannan yuyan, dindirəndə qan-qandan başqa bir şey bilməyən, dilində də “cəllad” çağırmaqdan başqa sözü olmayan bir padşahı var idi. Adamların bu yerlərdə üzü gülməz, gözü-könlü açılmazdı. Dəryalar, mürəkkəb meşələr, qələm, mollalar yazdıqca dərdi vardı elin. Bu zalım padşah çox binamus adam idi, elin qızını-gəlinini, xalqın kəbinli arvadını evindən çəkib aparmaqdan utanmazdı, abır-həya bilməzdi.

Bu şəhərdə bir odunçu vardı. Odunçunun bir qızı vardı. Suya deyərdi sən axma, mən axım, lələyə deyərdi sən boylanma mən boylanım. Saçı göllərimizin qarğısı, yanaqları küz alması, ceyran baxışlı, maral duruşlu... Qərək təkcə ata-anası yox ha, bütün qonum-qonşu, el-camaat adı özündən gözəl, özü adından gözəl bir qızı zalım, həris padşahdan qoruyurdu. Güdən kölgələyir, yağışdan daldalayır, həris padşahın çıxmış gözündən qorğalayır. Qız həftə demirdi, ay demirdi, gündə böyüyür, gündən-günə gözəlləşirdi.

Bir gün çuğul darğa qarğana car çəkdi, kovxaya xəbər apardı... Qızın gözəlləyi dillərə düşdü. Əllər göyə qalxdı, allaha dua elədi ki, padşahın yadına düşməsin. Amma düşdü, nə düşdü... Aparıb özünə arvad eləsəydi, aparıb saraylarda halal kəbinli hərəm eləsəydi, bəlkə də heç kimi yandırmazdı. Amma odunçu qızı hara, padşaha hərəm oldu hara?!

Padşah zornan qızı çəkib apardırdı; üç-dörd ay gününü xoş keçirtdi. Genə qızdan bir mehribanlıq görsəydi, dərd yarı idi, bəlkə də şah onu, gözəlliyinə görə sarayda saxlatdırdı. Amma qız gecəli-gündüzlü gözlərinə güc verdi. Bahar buludu kimi doldu, yaz yağışı kimi leysan tökdü. Dırnaqladı padşahın bəyəndiyi al yanaqlarını. Qaysaqladı zalımın xoşuna gələn dodaqlarını... Sərv dediyi qəddini бүkdü, kaman dediyi qaşlarını yoldu. Qərək qız özünü bor üsul biçdi ki, şahın ondan zəndeyi zəhləsi getdi. Qovdurdu saraydan, “aparıb qızı çölə buraxın” —dedi. Cəllad padşah belə dedi, amma nökərlərin qıza yazığı gəldi. Axı qız hamiləydi! Xəcalətindən ata evinə, qonum-qonşu üzünə qayıda bilməzdi. Guya bu işdə özü günahkarmış. Odu ki, nökərlər onu şəhərin qırağına aparıb boş, ala-uçuq bir daxma vardı, atdılar içinə. Öldürmədilər, necə deyərlər, öldürməkdən betər elədilər. Qız bir gün qaldı, iki gün qaldı daxmada, amma adam ac qala bilməz, hamilə olduğuyçün özünü öldürə də bilmədi. Cırım-cındır bir çadra tapdı. Birtəhər büründü ki, görən tanımasın. Yiyəsiz görüb namərd gözünə ilişməsin, dilə-dişə düşməsin, əldən-ələ keçməsin, namusunu qorusun, bundan oyana. Qapı-qapı gəzdi, gündüz yığdığı gecə yedi, əlinə keçən ipdən-iplikdən corab toxudu, dəlləzəndə satdı, puluna yenə ip aldı,

yenə toxudu... Güzaranını düzəltməyə başladı... Hər gecə ağır yükün altında inləyirdi... Bir axşam başa düşdü ki, bar-həmlini yerə qoymaq vaxtıdır. Daha evdən çıxmadı. Körpəsi üçün tikib hazırladığı pal-paltarı səliqəynən yanına qoydu, yatağını sərib üstünə oturdu, üzünü çöllərə tutub istixarə elədi:

—Ay gözə görünməyən böyük tanrı, ucadan uca tanrı, yaratdığı yeri-göyü hər bir işi haça tanrı... Birini dövlətli, birini kasıb eləyən tanrı, birini alşan imarətdə, birini xərabələr küncündə inlədən-sızıldadan tanrı!.. İndi saraylarda, dövlətli arvadı, şah hərəmi doğanda başının üstünü kəsdirlər, arxasını mama, qənsərini maşı kəsdirir. Çiyinlərinin üstünü qohum-əqrəba kəsdirir. Əlinin altına çuvalnan un qoyurlar ki, əl bassın—xatası-bəlası getsin, salamat qurtarsın—unu fəqaraya paylasınlar... Min nəzir-niyaz deyirlər. Pir-övlia çağırırlar. Mən isə bu nəm komada tək-tənhayam. Dərdimi anam da bilmir, hardayam, haçan gətirib bu xərabəyə atıblar—atam da bilmir. Bu gün dünyaya gələn balamın zalım atası da bilmir... Bircə pənahım sən sən... ey yeri-göyü, bütün canlı məxluqları yaradan allah, mənim balama sən özün kömək ol! Qoy o sağ-salamat dünyaya gəlsin, mənə oğul ver, ilahi! O mənim qisasımı alsın, mənim günahsız olduğum sənə əyandır. Mənim qanımı yerdə qoyma, ilahi! Oğlum qanımı yerdə qoymasın, əzablarıma son, axır ver, allahım!

Qız bu duaları elədikcə ağrı bütün bədənini qovurdu, yazıq kimsəsiz gözəl huşunu itirdi, özündən getdi.

Elə bu vaxt evin düz divarı müşəqq olub aralandı, içindən üç gözəl pəri qız çıxdı. Elə bu vaxt da zahının bir-birinin dalınca üç oğlu oldu. Onlar cəld su qaynatdılar, qızılgül iylətdilər, özünə-gözünə güləb səpdilər. Çağaları yuyundurdular, gəlinin hazırladığı paltarı geyindirdilər. Əllərini nəyə vururdularsa dəyişirdi, çit ipək olurdu, ipək məxmər, məxmər kimxa olurdu, mis gümüş, gümüş qızıla çevrilirdi. Otağı gül ətri, güləb qoxusu başına götürmüşdü. Pəri qızları tavana ip bağlayıb nənni asdılar, çağaları nənniyə qoydular. Amma bu pəri qızlarında hikmət vardı, onların birincisi təzə doğulan çağanın alınından öpsəydi—uşaq böyüyəndə ağıl dəryası bir insan, ağızından öpsəydi—böyüyəndə ya səsi gözəl, ya da canlı nəfəsi ölüyə can verən, gözəl danışmaq qabiliyyəti, üçüncüsü əlindən öpsəydi—uşaq böyüyəndə ya əvəzsiz qılınc vuran bir qəhrəman igid, ya gözəl işləmələr tikən, düzəldən sənətkar, rəssam, zərgər olardı... Hansı bəxtəvər uşağın başı üstünə bu üç pəri qızı gəlsəydi—biri öpərdi onu, biri bəxşeyiş verərdi yəni. Amma bu gün qəzadan qüdrət hər üçünün kimsəsiz anaya da, onun kimsəsiz-kimsənəsiz doğulan uşağına da rəhmi gəldi... Üçü də nənninin başına yığışdılar. Birinci pəri qızı əvvəlcə doğulan uşağın alınından öpdü:

—Sənə ağılda-kamalda üstün gələn olmasın... Adını Çinçələbi qoydum. Yaşını allah versin,—dedi.

İkinci pəri qızı əyildi ortancıl doğulan oğlan uşağını götürdü, incə bir təbəssümlə körpənin gül qoxuyan zərif dodaqlarından öpdü:

—Nəfəsi uğurlu, sözün kəsərli, dilin baldan şirin, ülgücdən iti, fikirdən yüyrək olsun. Adını Maçınçələbi qoydum. Ömrün uzun olsun.

Pəri qızları güldülər:

—Çox demədik, çox olmadı?

—Yox, azdı, hələ azdı...

Onda üçüncü pəri qızı lap axırda doğulan oğlanı qaldırdı. Sağ əlinin düz ortasından öpdü:

—Azdısa çox olsun, əlinin üstə əl olmasın. Əlinin arxası yerə dəyməsin, titrəməsin, hədəfinə bircə zərnə vursun. Mən də sənin adını Ağabağdad qoydum.

Zahı azacıq özünə gəlmişdi deyən, bütün bunları eşidirdi. Pəri qızları gedəndə bir də zahının üzünə güləb səpdilər, gəldikləri kimi də səssizcə divarın dalında qeyb oldular, divar yenə də dübbədüz oldu.

Bir az keçdi, ana lap yaxşı-yaxşı özünə gəldi, dərin yuxudan ayılan tək elə bil heç canında ağrı-acı olmamışdı, gözlərini açıb otağına göz gəzdirdi. Əvvəl onu heyran qoyan güləb ətri oldu, evi başına götürmüşdü bu ətir. Sonra da evin səliqə-sahmanına baxdı, üstündəki yorğanın üzü zərxara, altındakı döşəyin üzü məxmər. Beşik də qiymətli ipəklərdən düzəlib. Ağr-ağır yerindən qalxdı, əşyalarına göz gəzdirdi, qabları da dəyişmişdi. Gümüşdən idi, başının altında bir sıxma pul vardı. Gəlin heyrətdən donub qaldı: “bu nə işdir, yoxsa məni genə də o bərbad saraya aparıblar, yox, ev həmindir... Mən elə bilirdim həmin pəri qızlarını yuxuda görmüşəm. Yox elə deyil.” Beşiyə baxdı, üç ayüzlü bala gördü. Sevincindən bütün vücudu əsdi, döşlərinin ucu gizildədi. Damarlarından məməsinə süd axdı, beşiyinin üstünə əyilib körpələrinə həyat dadızdırdı—süd verdi.

Yazıq ana bir tərəfdən sağ-salamat qurtardığına, balaların sağlam, buz baltası kimi olmasına sevindi, o biri yandan üç körpəni necə saxlayacağını düşünürdü. Düzdü, innən belə o çörək dərdi, pul dərdi çəkməyəcəkdi. Uşaqlar əmrəyə gələncən pəri qızlarının qoyub getdikləri çatardı. Amma necə də olsa üç uşaq, bir ana... Qərək nağıl dili yüyrek olar, uşaqlar aynan-ılən deyil, günən, həftəynən böyüyürdü. Uşaqlar yeddi yaşa çatanda ana onları aparıb məhəllə mollaxanasına qoydu ki, oxusunlar çox zəki idilər. Heç bir il çəkməmiş üçü də qurani tamamlayıb qatlayıb qoydular ciblərinə. Molla analarına dedi: —Bacı, bunlardan molla olmayacaq, oxuduqları bəsdı, amma yaxşı sənətkar olarlar. Sən apar bunları qoy usta yanına.

Ana evinə qayıtdı, oğlanlarını başına yığıb məsləhətləşməyə başladı.

Çinçələbi dedi:

—Ana, mən həkim olmaq istəyirəm. Bilirsənmi, elə yolumnan gedəndə ayağımızın altındakı bütün otlar, çəməndəki güllər-çiçəklər məniynən dil olub danışırlar, deyirlər ki, mən filan dərdin dərmanıyam... mən filan bəlanın şəfasıyam.

Ana dedi:

—Nə eybi var. Yaxşı sənətdi. Sabahnan aparıb səni Əttar Yusifə şəyird verrəm.

Maçınçələbi dedi:

—Can ana, mən xanəndə olmaq istəyirəm. Bax tək qaldım, adam içində oldum təfovutu yoxdu, elə bil ürəyimin içində kimdisə oturub, elə hey mahını oxuyur. Çalıb-çağırır...

Anası gülümsümüş dedi:

—Nə deyirəm ki, oğul?! Mən özüm də fikir vermişəm, səsin var. Xanəndəlik də gözəl sənətdi. Atalar dediyi kimi xanəndənin meyli xeyrədi, toyadı. Xeyirli olsun. Bəs sən, bala?

Ağabağdad utancaqlıqla dilləndi:

—Bilmirəm, ana! Amma mən çoxlu buğda əkmək istəyirəm, dünyada ac qalan olmasın.

Lap yaxşı, mənim balalarım. Hamınızın işi uğurlu olsun.

Səhər ana uşaqlarını yanına salıb Çinçələbini dükandakı əttar dükənina, Maçınçələbini xanəndə yanına, Ağabağdadı da qonşu kənddə əmisi vardı, onun yanına aparıb qoydu. Bərk-bərk tapşırırdı ki, balalarım ustadınızdan muğayat olun, ulular deyib ki, “ustadına kam baxanın gözlərinə qan damar.” Nə sənət öyrəndiniz əməlli öyrənin.

Bəli... Nağıl dili yüyrək olar, könül kimi tələsər. Gün keçdi, ay dolandı, uşaqlar öyrənmək istədikləri sənətləri bircə-bircə, dərinə-dərinə öyrəndilər, bütün sirlərinə vaqif oldular. Qayıdıb gəldilər analarının yanına dedilər: “Day bəsdə, bu vaxtacan sən bizi saxlamısan, ev dolandırmısan, bundan belə day növbət bizimdi. Sən otur, istirahət elə!”

Ana oğlanlarının boyuna, əl qabiliyyətinə baxıb fərəhlənirdi. Allahın verdiyindən tapıb yeyirdilər. Heç kimə minnətləri yox idi. Oğlanlar öz sənətləri ilə el-camaat arasında bir şöhrət qazanmışdılar ki, day nə deyim. Çinçələbi mahir həkim idi, Maçınçələbi bütün el-oba toylarının yaraşığı, bilici xanəndəydi. Ağabağdad da hər nə toxum əkirdi yerə, birəmin bəhər verirdi. Əli dəyən toxum qızıla çevrilirdi. Özü də nə yetirib-bitirirdisə aca-yalavaca paylayırdı. Kənddə-kəsəkdə bir ac, bir fuğara eşitdimi, day gecəni sübhəcən gözünü yuma bilmirdi. Ta gərək gedib onu tapaydı, ehtiyacını öyrənəydi, köməyini də eləyəydi, ondan o yana rahatlıq, dinclik tapardı.

Günlərin birində xəbər çıxdı ki, bəs padşah Çinmaçin sultanının qızını aşığılayıb, elçi düşüb, nişan taxıb. Özünə toy elədiyi yerdə qolları qıçları quruyub, qulaqları da kar olub. Öz həkimləri bir iş görə bilmir, cadugər, pitikçi, rəmmal, kitababaxan, tasquran, fəlçi qalmayıb tökülüb gəlib saraya, heç bir əlac eləyə bilməyib. Vəzir car çəkdirib ki, kim gəlib padşahı bu bəlalardan xilas eləsə, onu dünya malından qəni eləyəcək. Uzaq-uzaq ölkələrdən də həkimlər, təbiblər gətirilib, əlac eləyən olmayıb. Qərək bir gün bu xəbəri ana da eşitdi. Oğlanlarına dedi:

—O padşahdı, biz rəiyyət. Gedin saraya, balalarım, əlinizin suyunu padşaha göstərin, qoy görsün ki, şahın da rəiyyətə işi düşər. Qoy görsün ki, rəiyyət padşahdan xoş tinnətdi,

rəhlididi, aqildi. Amma məbadə-məbadə pul-pənə alasız ha!... Sürümü sizə haram elərəm. Bizə sarayın bircə axcası da gərək deyil.

Oğlanlar analarının əlindən öpdülər, Maçinçələbi dedi:

— Çinçələbi!

— Nə deyirsən, Maçinçələbi?

— Yarış Ağabağdad qardaşın əlindən, yolumuz sarayadı.

Qardaşlar əl-ələ verib saraya gəldilər. Gördülər bəli, burda mərkədi. Şah taxtın üstündə quru ağac kötüyü kimi uzanıb ufuldayır. Sarayın qabağında bir dəstə cadugər, pitikçi, rəmmal, falçı, arahəkimi yığılıb. Dərman qaynadan kim, cadu yazan kim, rəml atan kim, tas qurub fala baxan kim...

Qardaşlar vəzirin yanına gedib niyyətlərini ona açdılar. Vəzir oğlanları ağılbənd adamlara oxşadıb, razılıq verdi, həyətdən bütün cadu-pitikçiləri çıxartdılar. Qardaşlar padşahın taxtına yaxın gəldilər. Maçinçələbi dedi:

—Çinçələbi!

—Nə deyirsən, Maçinçələbi?

—Növbə sənindi.

Çinçələbi xəstəni yoxladı, baxdı, sonra da özüylə gətirdiyi dərmanlardan padşahın ayaqlarına, əllərinə, bütün bədəninə sürtdü. O saatdaca padşah qalxıb oturdu, ayaqları, bədəni dübbədüz, əvvəlki kimi oldu, amma nə əlləri işlədi, nə qulaqları eşitdi. Onda Çinçələbi üzünü ortancıl qardaşa tutdu, dedi:

—Maçinçələbi!

—Nə deyirsən, Çinçələbi?

—Növbə sənindi qardaş!

Maçinçələbi tütəyini çıxardıb bir hava çalmağa başladı, sonra əlini qulağının dibinə qoyub oxudu, nə oxudu? Daşlar dilə gəldi, ağaclar yarpaq açdı, quşlar fəğanını kəsdi. Çöldə mal-qara ağzını yemindən çəkdi. Padşahın top atılsa eşitməyən qulaqları açıldı, huş-guşnan oğlanın mahnısına qulaq verdi. Sevincindən gözləri yaşardı, nə olar? Olanda, olur da!.. Zalımın da ağladığı gün olur...

Amma qulaqları açıldı, əlləri qoynunda bükülü qaldı. Onda ortancıl qardaş dilləndi.

—Çinçələbi!

—Nə deyirsən, Maçinçələbi?

Yarış Ağabağdad qardaşın əlindən, növbə onundu.

Bəli, böyük qardaş kiçik qaraşın əlindən tutub onu lap xəstənin yanına gətirdi. Ağabağdad xeyli baxıb fikirləşdi, birdən üzünü vəzirə tutub dedi:

—Şəhərdə nə ki ac yalavac var, əmr ver yığilsın şahlıq xəzinəsinin qənşərinə.

Ağabağdad dediyini elədilər. Onda oğlan padşahın tərpnəmən qolundan tutdu, onu xəzinənin yanına gətirdi, xəzinədən bir sıxma qızıl götürüb verdi padşahın əlinə, sonra da fəqaradan birini işarə ilə irəli çağırırdı.

Köməkləşib padşahnan birlikdə qızılı tökdülər fəqirin əlinə. Aha, padşah gördü ki, deyəsən biləyinə istilik gəlir. Hə, hə-hə... hər sıxmaynan padşahın əli açıldıqca payyığanın, ac-yalavacın sayı azalırdı. Belə-belə... fağır şəhərdən qurtaranda padşahın əli tamam-kamal açıldı. Hamısı sevincək saraya qayıtdı. Padşah dedi:

—Oğlanlar, istəyin, mənədən nə istəyirsiniz. Nə desəz, yerinə yetəcəm.

—Ey padşah, bizim heç bir istəyimiz yoxdur, özümüzçün, amma sən öz gözünlə gördün ki, ölkəndə nə qədər ac-yalavac var. Cəhd elə bir də olmasın.

Padşah öz-özünə fikirləşdi ki, yaxşı oldu, gözəl səsi olan bu oğlanın burda olmağıyan toyum da şən keçər. Əmr verdi, oğlanların qənşərinə ən ləziz yeməklər qoyuldu, yarımcıq qalmış toy təzədən vurulmağa başladı. Oğlanlar da oturub çalib-oyunayana, oxuyana tamaşa eləyirdilər. Birdən nökərlərdən biri Maçinçələbiyə bir parça kağız gətirib verdi. Maçinçələbi kağızı açdı, gördü ki, anası yazıb. Özü də bütün mən sizə bayaqdan danışdığım mətləbləri başa salıb ki, bəs padşah sizin doğmaca atanızdı. Maçinçələbi kağızı oxuyub qurtaran kimi qardaşına səsləndi:

—Çinçələbi!

—Nə deyirsən, Maçinçələbi!

—Yapış Ağabağdad qardaşımızın əlindən, şah babamızın toyudu.

Sonra məktubu heyrətə gəlmiş padşaha uzatdı. Onlar əl-ələ tutub saraydan çıxmaq istəyəndə padşah da məsələdən hali oldu. Hökmdar bildi ki, bu gözəl oğlanlar onun rəiyyət qızından olan oğlanlardı ki, bir zaman analarını uçuq daxmaya atdırmışdı. Hövlank yerindən qalxıb oğlanlara sarı cumdu:

—Dayanın, oğlanlarım, dayanın. Gəlin, innən belə birlikdə yaşayaq.

Çinçələbi dedi:

—Yox, ey padşah! Rəiyyətdən padşaha boyunduruq yoldaşı olmaz! Anamız bizi bu el-oba üçün böyüdü. Biz də nə qədər canımız da can var, el-camaatımızın qulluğunda duracayıq. Sən sağ, biz salamat!

Oğlanlar oradan çıxıb birbaşa analarının yanına gəldilər, əlindən öpüb qulluğunda dayandılar. Onlar xoş gün görüb yerə köçdülər, siz də yüz yaşayın, ağ günlər görün, ağbəxt olun, mənim balalarım!

Veb direktor: Betti Bleyer

Mətni yığdı: Səkinə İsgəndərova

Veb üçün hazırladı: Ülviyyə Məmmədova

AZERİ.org qoyuldu: yanvar, 2004